

ALMUDENA GRANDES (1960–2021) bila je jedna od najvažnijih savremenih španskih književnica. Studirala je geografiju i istoriju u Madridu i odmah se priključila kontrakulturnom pokretu *La movida Madrilená*, posvetivši se stvaranju nove, slobodne, buntovničke umetničke scene. Njen prvi roman, *Odrastanje Lulu* (1989, po kome je snimljen čuveni film Bigasa Lune), doneo joj je i prvu nagradu, a do kraja svoje bogate spisateljske karijere zaslužila je dvadesetak najprestižnijih nacionalnih i internacionalnih nagrada. U neke od njenih najpoznatijih i najuspešnijih romana takođe spadaju i *Atlas de geografía humana* (1998), *El corazón helado* (2007), *Inés y la alegría* (2010), *Čitalac Žila Verna* (2012), *Pacijenti doktora Garsije* (2017) i *Frankenštajnova majka* (2020), od kojih su poslednja tri deo nedovršenog šestoknjižja epskih razmera pod nazivom *Epizode beskonačnog rata*. Na političkoj sceni autorka je bila prodoran glas levice, borac za ljudska prava i prava žena, protivnik svake vrste nasilja, rasizma i terorizma, oštri kritičar savremenog društva opijenog materijalizmom i konzumerizmom.

b

Almudena Grandes
ČITALAC ŽILA VERNA

*Senserova gerila
i trogodišnjica terora
Haen, Sijera Sur, 1947–1949.*

edicija

KIRKA (knjiga br. 41)

prevod

Jasmina Milenković

uredništvo

Aleksandar Šurbatović

Tamara Krstić

lektura

Milica Brkić

naslov originala i prava

EL LECTOR DE JULIO VERNE© Almudena
Grandes, 2012; Published by agreement with
Tusquets Editores, S.A., Barcelona, Spain,
and Agentia Literara Livia Stoia.

*Recikliraj, zasadi,
brini se o prirodi onako kako
se ona oduvek brinula o nama.*

OH OH OH NY HUIP)
UJ BLOU FARA 07 KALAN A U EAM 010
adi 0010 0001 07 110 07 1100 U
PRAH1100 01000 0105 0100000 0100 055
P1111000 010 01000 0100 01000 0100000

EPIZODE BESKONAČNOG RATA
PLAN DELA

I

Ines i radost

Vojska Španskog nacionalnog saveza i invazija na Aransku dolinu,
Pirineji Leride, 19-27. oktobra 1944. godine

II

Čitalac Žila Verna

Senserova gerila i trogodišnjica terora,
Haen, Sijera Sur, 1947-1949.

III

Tri Manolitina venčanja

Sveštenik Porlijera, Patronat za izdržavanje kazni
i radanje ilegalnog otpora protiv frankizma,
Madrid, 1940-1950.

IV

Pacijenti doktora Garsije

Kraj nade i mreža za bekstvo ratnih zločinaca
i nacističkih vođa koju je organizovala Klara Štaufer,
Madrid – Buenos Ajres, 1945-1955.

V

Frankenštajnova majka

Agonija i smrt Aurore Rodrigues Karbaljeje
u vreme vrhunca nacionalkatoličke Španije,
Duševna bolnica u Sjemposuelosu (Madrid), 1954-1956.

VI

Marijano na reci Bidasoi (nezavršen)

Dugogodišnje krtice, unutrašnja ekonomska emigracija i 25 godina mira,
Kastuera (Badahos) – Ejbar (Gipuskoa), 1939-1964.

Za Luisa.

Još jednom i nikad neće biti dovoljno

Danas, kada ti tvoja zemlja više ne treba,
Još u ovim knjigama ti je draga i potrebna,
Stvarnija i više sanjana od neke druge;
Ne ta, već ona je danas tvoja zemlja.
Ona koju ti je Galdos obznanio,
Kao tolerantan prema protivničkoj odanosti,
Prema velikodušnoj Servantesovoj tradiciji,
Herojska u životu, herojska u borbi
Za budućnost koja je bila njena,
A ne za zlokobnu prošlost u koju su vratili onu drugu.

Stvarna za tebe nije ta opscena i potištena Španija
u kojoj danas vlada nitkov,
Već ova Španija živa i uvek plemenita
Kuju je Galdos u svojim knjigama stvorio.
Od one nas ova teši i leči.

Luis Sernuda, „Španski diptih”,
Očaj himere (1956–1962)

sadržaj

I

1947 13

II

1948 117

III

1949 231

IV

Ovo je rat i nikada se neće završiti 345

Ninova priča. *Beleška autorke* 357

Mom prijatelju Kristinu Peresu Melendesu, koji je kao mali živeo u kasarni u Fuensanti de Martos i bio veoma sitan. Kao veliki, dorastao je svemu, ali nije bio pripadnik žandarmerije.

I mojoj prijateljici Anheles Agileri Moji iz Alkale de Enares, koja se, ne bez razloga, preziva skoro isto kao Pepe Portugalac.

(Tumačenje pesimiste)

Ništa nije isto. Ništa
ne ostaje.

Osim
istorije i krvavice moje zemlje:

obe se prave od krvi, ponavljaju se.

Anhel Gonsales,
„Glose za Heraklita”,

*Uzorak, ispravljen i uvećan, nekih
narrativnih postupaka i sentimentalnih
stavova koje ovi obično nose sa sobom (1976)*

I
1947

Ljudi kažu da je u Andaluziji uvek lepo vreme, ali u mom selu zimi smo umirali od hladnoće.

Pre snega, i to podmuklo, dolazio je mraz. Kada su dani još bili dugi, kada je podnevno sunce još grejalo i kada smo po podne silazili na reku da se igramo, vazduh je naglo postajao oštiji i čistiji, a zatim vetar – vetar tako surov i delikatan kao da je bio od kristala, vazdušastog i providnog stakla koje je fijućuci silazilo s planina ne dižući prašinu sa ulica. Potom, na pragu svake oktobarske noći, novembarske uz sreću, vetar nas je sustizao pre nego što bismo se vratili kući i znali bismo da je s lepim vremenom gotovo. Bilo je svejedno što smo na jednom od onih starih šarenih plakata koje je don Eusebio voleo da kači po zidovima škole svako jutro mogli da pročitamo da zima počinje 21. decembra. To je možda bilo tako u Madridu. U mom malom gradu zima je počinjala kad bi vetar to tako hteo, kada bi mu se prohtelo da nas juri ulicama i kristalnim noćtima grebe po licu kao da ima neke stare neporavnane račune s nama, dug koji ne bi bio namiren do rano ujutro, budući da je nastavljao nemirno da zuji sa one strane vrata, iza zatvorenih prozora, da bi najednom prestao, kao da se pretovario sopstvenim besom, u ono doba kada i oni, kojima san ne dolazi na oči, spavaju. I u tom podmuklom i tajanstvenom zatišju, uprkos knjigama i kalendarima, iako to nije bilo zapisano ni na jednom plakatu, na nas je padao prvi mraz. Posle toga, sve je bila zima.

Led bi prekrrio dvorište beličastom, prljavom gazom, poput starog zavoja na kržljivim stablima drveća oko bunara i, pri još uvek nejasnoj svetlosti zore, davao je misteriozni značaj svakom od kamenčića jasnih obrisa, koji su štrčali iz nakostrešene zemlje, naježene od hladnoće. Isto kao i moj nos, koji bi se budio na mom licu kao smrznuti dodatak, gotovo tuđi, pre mene samog. Tada bih izvukao jednu ruku da ga dodirnem, kao da sam bio iznenađen što je tu, između mojih očiju i usta, a razlika u temperaturi me je istovremeno bolela i po nosu i po vrhovima prstiju. Da bih to izbegao, uvlačio sam celu glavu pod tople čaršave, omekšale od vrućine, i tako ponovo zaspao – taj san je bio bolji od prvog, ali, kao skoro sve što je dobro u ovom životu, trajao je kratko. Vrata sobe koju sam delio sa sestrama bila su na sredini te prostorije, sa druge strane zelene zavese, ali prozor je bio do mene i zato me je majka uvek budila pre njih. U isto vreme sa svetlošću čuo bih njen glas, hajde, Nino, ustaj, vreme je, a trenutak kasnije osetio bih na svom čelu lagani, užurbani poljubac kojim bi bespovratno započinjalo jutro.

Svaki dan je počinjao isto, isti koraci, iste reči, tihi zvuk njenih prstiju pri otvaranju šalona i taj mali poljubac, majčina koža koja bi jedva dodirnula moju, delikatnost koja se radala iz žurbe i nimalo nalik na zvučni, ponavljajući pritisak usana koje bi mi požezele laku noć kao da žele da zauvek ostanu utisnute na mojim obrazima. Svaki dan je počinjao isto, ali bi prvi mraz promenio sve, ne menjajući ništa. U drugim kućama u varoši počeli bi da gledaju u planinu namrštenog čela, jednim jedinim izrazom zabrinutosti, koji se nalazio na toliko različitih lica. U mojoj kući, koja zapravo to nije bila, budući da se radilo o tri prostorije u kasarni Fuensanta de Martos, svi bismo počeli da se bolje ponašamo, jer smo znali da, kada dođe zima, moja majka nije raspoložena za šalu.

– Ko me je terao da se udam za ovog, da mi je znati, ko me je terao, a kako mi je bilo lepo u mom selu, jebote...

To i jeste i nije bila istina. Ona se rodila kraj mora, u ribarskom selu, toliko blizu Almerije da se činilo kako se radi o naselju na periferiji grada. Tamo nikad nije bilo hladno. To sam znao jer se njena mlađa sestra udala početkom marta i pozvala nas na svadbu. U prvi mah, ta vest me nije impresionirala, jer smo dobijali i druge slične ponude i uvek su bile uzaludne, ali ovoga puta je bilo drugačije. Prvo, jer je majka odlučila da ide, da se vrati u svoje selo posle više od deset godina. Zatim, jer je odlučila da nas povede sa sobom. Godine 1947. to putovanje predstavljalo je pravi doživljaj za svaku porodicu iz Sijere Sur.

– A zašto ne ide otac? – usudio sam se da pitam kada smo već sedeli u autobusu koji će nas prevesti od Fuensante do Martosa, dok sam ga gledao kroz prozor kako stoji na trotoaru i maše nam.

– Zato.

– A zašto?

– Zato što ne može.

– Je l' mora da radi?

– Naravno.

Tog jutra moj grad se probudio pod snegom od jednog pedlja. U Martosu se sneg nije stvrdnuo, ali je bilo veoma hladno. To znam jer nas je autobus ostavio pored stanice s više od dvadeset minuta zakašnjenja, pa smo na voz stigli trčeći, ali uprkos jurnjavi, znoju i zamoru od paketa u kojima smo nosili poklone za mladu i njenu porodicu, nismo se ugrejali.

Majka nas je usmeravala kao ovce dok je trčala hodnicima, tražeći dvojac žandarmerije koji je putovao u konvoju, s papirom u ruci, otkucanim na mašini. Bio je to prvi put da sam ušao u voz bez oca i, mada sam to pokušavao da sakrijem, budući da me je njegovo odsustvo učinilo jedinim muškarcem u porodici, svega sam se plašio. Kada je on bio s nama, bilo je drugačije. Kada bi išao ispred u svojoj uniformi, s trorogom kapom i službenim oružjem, putnici bi nam se sklanjali s puta, a kondukteri bi, umesto da nam traže kartu, žurili da

podignu nekoga s mesta kako bismo svi mi seli zajedno, ali ovaj put otac nije išao s nama, a ja nisam u potpunosti imao poverenja u dva kucana papira koja nam je dao u koverti kada se opraštao od nas na vratima autobusa. Međutim, sve je ispalo dobro. Majka je poznavala jednog od dvojice žandara koji su putovali tim vozom, kaplara koji je prošao kroz Fuensantu pre nego što je bio upućen u komandu u Haenu i koji nije morao ni da pročita papir da bi pozvao konduktera i objasnio mu da smo mi porodica jednog kolege, smestio nas sve i dao mi punu šaku vrlo jakih bombona od mentola, onih koje peku u isto vreme i jezik i nepce.

– Evo ti da ih поделиš sa sestrama – rekao mi je smešeći se, ali Dulse je prvu ispljunula sekundu pošto ju je stavila u usta, a Pepa je već zaspala u majčinom naručju kada sam pokušao da joj dam drugu, pa sam ih sve sam pojeo.

Bio je to prijatan, miran put, veoma različit od onog u povratku, ali kada je voz krenuo, još uvek sam drhtao od hladnoće. Sat vremena kasnije, nebo je bilo plavo, sunce je sijalo, a ja sam otkopčao kaput gotovo ne primetivši. Posle nekog vremena više nisam mogao da izdržim.

– Znojim se, majko – rekao sam joj, skidajući sa sebe i džemper. Je l' to zbog kotlova u vozu ili...?

– Ne – odgovorila je, osmehujući se kao da joj je pao teret s ramenâ.

– Pa, vruće je.

– Tek će da bude vruće.

Onda smo ugledali cveće, cveće usred zime, ogromno zeleno žbunje prošarano crvenim, ružičastim, belim i ljubičastim mrljama, krupnim, lepim cvetovima, poput onih koji se kupuju u radnjama, koji su rasli sami pored železničkih pruga. Majka je pokazivala prstom na njih, bez oklevanja izgovarala njihova sunčana, tajanstvena imena i dok sam je slušao, oleander, hibiskus, bugenvilija, razmišljao sam o makovima, belim radama i onim drugim plavim cvetovima, tako sićušnim da čak nemaju ni ime, koji su jedini rasli u mom gradiću, i to

samo u proleće. Na stanicama ljudi nisu nosili kapute, bili su u dugim rukavima ili u tankim, raskopčanim jaknama, a ja sam ih gledao, gledao sam onu baštu, večito leto, i najednom sam sve razumeo – neraspoloženje svoje majke, njena zaklinjanja otpadnice bez nade, to ogorčeno čuđenje koje ju je navodilo da se svake godine kada bi mraz stigao, a s njim i teški dani, naglas zapita kud se zadesi u Fuensanti de Martos. Ali stvari nisu uvek onakve kakve izgledaju, što sam takođe otkrio na tom putovanju.

Oleander, hibiskus, bugenvilija. Kada sam ih tri dana kasnije ponovo video, tako lepe, tako beskorisne, kako rastu usamljene pored železničke pruge koja me je vratila u Haen, u Martos, u planinske snegove, naučio sam da se imena ne mogu žvakati, da se cveće ne može jesti. Video sam more, ali i kako su talasi, jedan po jedan, odnosili majčinu radost. Otkrio sam da nije preterala kada je rekla da u njenom selu ljudi nadniče za jedan paradajz i jedan grozd dnevno i da ima siromašnih, mnogo siromašnijih od nas. Otac nas je čekao na peronu stanice, jako zabundan. Toliko sam se obradovao što sam ga video da sam spustio prozor da uzviknem njegovo ime, mašući jako rukama, te nisam osetio dobrodošlicu hladnoće, koja me je šibala po nosu i ušima, kako bi proslavila moj povratak pod svoju vlast. Majka ga nije ni upitala kako to da je tu, a ne u gradu, na autobuskoj stanici, gde smo očekivali da ga zateknemo. Rekao joj je da smo mu mnogo nedostajali, a ona ga je zagrlila kao da se još zabavljaju, kao da se još nisu venčali, kao da se još nismo rodili i da nismo tu pored njih i da ih gledamo, nakon čega smo začuli majku kako kaže ma ne, ma ne, ne vraćam se tamo, Antonino, kunem ti se da se ne vraćam...

– Šta ti kažeš, Nino? – otac je spustio svoju sestru Pepu na pod, uhvatio me za ramena i poljubio. – Je l' ti se svidelo more?

– Mnogo, oče, tako je veliko... Ogromno je.

To sam mu rekao, a on se nasmešio kao da je baš to očekivao da čuje. Onda sam shvatio da mu više ništa neću reći. Neću mu reći da su mi rođaci ukrali cipele, da sam ih skinuo

da se igram bos, kao oni, na plaži, i da ih više nisam video sve dok za to nije saznala majka, koja je, umesto da me izgrdi, izašla na ulicu besna kao ris da ih smesta donese, svaku s pripadajućom čarapom unutra, onako kako sam ih ostavio pored čamca. Neću mu reći da je tetka Marija del Mar prodavala jaja koja su nosile njene kokoške, jer su bila preskupa da ih jedu njena deca, ili da nam je majka potajno davala hleb i sir da ne bismo od bake tražili užinu. Neću mu reći da mi je na dan venčanja, na vratima crkve, prišao jedan crnomanjast i suvonjav muškarac, kakvi su svi tamo, da me pita da li sam ja sin žandara, da bi mi potom pojasnio da me je to pitao onako, samo zato što mu je bilo drago što mi nije otac. Taj čovek, nekadašnji majčin udvarač, gledao me je sa širokim, razvučenim osmehom koji mi se činio višim s jedne nego sa druge strane i koji je ulivao strah, ali ni to nikome nisam rekao.

Čovek koji je u povratku putovao s nama u vozu takođe je bio crnomanjast i suvonjav, ali je bio veoma prljav. Nosio je košulju iscepanu na boku i na jednom kraju čela staru ranu, obeleženu tragom sasušene krvi. Stajao je očiju uprtih u zemlju, iako je s vremena na vreme okretao glavu ulevo da baci pogled kroz prozor, sa izrazom tihe, suzdržane tuge, kao da se oprašta od tih predela, ali da ne želi da iko to primeti. S vremena na vreme, levom rukom bi vadio cigaretu iz džepa pantalone, stavljao je u usta, tražio upaljač pokretom glave žandaru koji je sedeo pored majke i kada sam ga pogledao, shvatio sam da je sve na njemu drhtalo – šaka, ruka, usne kojim je sisao jedan kraj cigarete. Nije prozborio ni reč tokom čitavog putovanja. Niti je pogledao žandarma koji je stajao pored njega, čija je leva ruka, koja je virila ispod maslinastozelenog rukava, bila vezana za njegovu desnu.

Bio je zatvorenik, ili možda još nije, možda su ga tek uhapsili i još nije dospelo u zatvor. Znao sam to jer sam jednom, idući sa ocem u Haen, video sličnu scenu, iako je tadašnji zatvorenik bila žena koja je sedela i plakala ne ispuštajući ni glasa, glave sakrivene među rukama. Zbog toga je na mene ostavila manji

utisak od tog muškarca. Zbog toga i zato što tada nikoga nije spopalo da mora da ide da mokri.

– Moram da idem u vece, Makario, ne mogu više.

Žandar s liscama prekinuo je svog kolegu, koji je spokojno ćaskao s mojom majkom, slobodnih ruku, a ovaj je uzvratio odmahujući nezadovoljno glavom, insinuirajući da nije zgodan trenutak, što ja nisam uspeo da razumem do kraja.

– Strpi se malo, čoveče – kada je progovorio, učinio je to gotovo molećivim tonom. – Na sledećoj stanici...

– Ne, Makario, ne. Upišaću se.

– E pa ... Jebiga! Naravno, tolika voda, tolika voda...

– A šta hoćeš, kad mi je doktor tako rekao? – žandar je bio mlad, simpatičan, a njegova nužda, sudeći po mučnom izrazu na njegovom licu, bila je vrlo autentična. – Treba da pijem mnogo vode jer imam kamenje u bubregu.

– Jelda? E pa jednim bih te ja zveknuo po glavi. – Makario je pak bio vršnjak poručnika iz Fuensante, ćelav i trbušast, mada nije imao čak ni kaplarske insignije. – Da vidimo, kaži šta da radimo. Ako ga ne budeš odveo sa sobom u kupatilo...

– Ja? Ne dolazi u obzir. Kako da ne, samo mi to fali, da vidi moje intimne delove.

Potom je Makario pogledao unaokolo i oči su mu se zaustavile na meni.

– Ja ne mogu da te zamenim – rekao je svom kolegi – znaš već šta kažu propisi, mada... U svakom slučaju, ako ne možeš više da izdržiš, a ovaj dečko nema ništa protiv...

– Što bi imao nešto protiv! – majka me je pogledala, osmehnula se, a ja nisam razumeo ni njene reči ni njen osmeh. – Pogotovu što ste toliko bili ljubazni prema nama. Hajde, Nino, idi...

– Kuda? – pitao sam je, ali me je gurnula napred bez reči i pre nego što sam shvatio, a stariji žandar je već oslobodio svog kolegu iz stega kako bi me liscama vezao za čoveka koji je drhtao.

– Ne bi trebalo ovo da radim, znate? – Makario se okrenuo ka mojoj majci dok sam ja počeo da se znojim kao nikada u životu. – Ali, na kraju krajeva, u toaletima...

– Ne brinite, ne morate ništa da nam objašnjavate – majka je nastavila da se smeši, a ja sam se znojio, čuo sam disanje zatvorenika i znojio se, osetio sam dodir njegove ruke, manžetne njegove košulje, i znojio sam se, činilo mi se da čujem otkucaje njegovog srca, i znojio sam se, znojio sam se kao da sam se iznutra sušio. – Moj sin je rođen u kasarni i nikada nije živeo na drugom mestu.

– Vidi se po njemu, nemojte da sumnjate, tako je ozbiljan, tako poslušan... Na taj način se čovek iskali, zar ne? – tek tada se Makario obratio meni. – Jer kad porasteš, sigurno želiš da budeš žandar, kao tvoj otac, zar ne?

Kad porastem, biću žandar, uvek je govorio Pakito, Romerov sin. Kakva sreća, imati sve gratis, voziti se besplatno vozom, ići u bioskop bez kupovine karata, a o fudbalu da ne govorimo, je l' tako ili nije? A tek borbe sa bikovima, posmatraš koride iza zaštitnih ograda, kao apoderadosi¹, a ne platiš ni pare... Ja, bogami, hoću da budem žandar, klimao je glavom s toliko samopouzdanja kao da je već natukao trorogu kapu na čelo, da ženi s vremena na vreme donesem koju kilu krompira ili par onih dinja koje komšije ostavljaju na vratima kasarne, pa da se obraduje kao moja majka i da ne moram da potrošim nijednu paru na vašaru, dok se moja deca voze besplatno na svim onim skalamerijama, a mene časte pićima, lepo se tu uštedi, što bi rekao moj otac...

– Još ne znam šta želim da budem kada porastem – odgovorio sam Makariju tog dana, shvativši da je nešto u načinu na koji sam to rekao, možda intonacija ili ton, veoma tih, skoro pa šapat, nateralo čoveka s lisicama s moje leve strane da me pogleda. I ja sam njega pogledao i shvatio da je bio istih godina kao žandar koji je otišao u toalet. Imao je tamne oči, orlovski

---

1 *Apoderado* (špan.) – menadžer toreadora.

nos, svetlu put, rumene obraze, veoma tanke, stegnute, razvučene usne i burmu koja je blistala kao da je nova, na domalom prstu ruke koja je bila vezana za moju.

– Pa žandar, čoveče! – Makario se zasmejao, njegov zatvorenik je zatvorio oči pre nego što je ponovo pogledao kroz prozor, a ja sam nastavio da posmatram njegov profil, kosu umrljanu blatom, zalepljenu za potiljak, kragnu njegove bele košulje, koja je bila tako prljava da je ličila na sivu. – Gde će ti biti bolje?

Njegov kolega se vratio iz kupatila, a trenutak kasnije, ja sam ponovo sedeo između svojih sestara, a on je ponovo bio vezan lisicama za svog zatvorenika, kao da se ništa nije dogodilo. Dogodilo se, ali to više nije bilo važno, jer smo bili u Haenu, jer smo se vratili kući i zbog toga ni to nikada nisam ispričao svom ocu.

U Almeriji sam naučio da stvari nisu onakve kakve izgledaju na prvi pogled i u podnožju planinskog venca, čim je pejzaž počeo da se talasa, povinujući se od masline do masline volji planina koje su se uzdizale u pozadini, ponovo sam razmišljao o tome. „Ćurka” – pošto smo već bili kod kuće, mogli smo da zovemo autobus po imenu – kretala se sve vreme uzbrdo. Gledao sam kroz prozor i prisećao se eksplozivne lepote cveća koje je oivičavalo ravnu, kamenitu pustinju, gde ništa drugo nije raslo i bilo mi je drago što sam rođen tako daleko od mora. S puta, planine su nalikovale na puko kamenje i grmlje, jalove stene pod tmurnim nebom, ali mi koji smo rođeni među njima dobro smo ih poznavali i znali smo za bogatstvo koje su krili za one koji su umeli da ga pronađu.

Jer u planinama ne rastu oleandri, nema tropskih hibiskusa niti bugenvilija sa granama crvenih, ružičastih, belih i ljubičastih cvetova, ali ima jarebica i kunića, zečeva i prepelica, pataka koje lete ili plivaju u jezerima. Potoci koji se spuštaju s planinskih vrhova takvom brzinom kao da ih sneg juri, ljuljuškaju pastrmke koje se tove u njihovoj slatkoj, hladnoj vodi, a ponekad, u virovima gde su prisiljeni da se umire, naseljavaju

se nemirne porodice rakova. Na obalama rastu puževi među nekim travama koje leče bolesti, a svuda okolo je divlja špargla koja sazreva krajem proleća, poput kupina leti, pre nego što jesen poseje zemlju jestivim pečurkama. Zima je gora, ali zimi se divlje svinje koje beže od leda spuštaju, a jeleni se dezorijentišu, udalje od stada i, na sreću lovaca, s vremena na vreme, izgube. U planinama ima pećina u kojima se možete skloniti od hladnoće, senovitih šikara gde se može uteći od vrućine, košnica punih meda u šupljinama drveća i dosta vode za piće, pranje, pa čak i kupanje. U planinama ima mnogo stvari za one koji znaju da ih pronađu. Zbog toga, iako iz ovog ili onog razloga to niko nikada nije rekao naglas, svi smo znali da su planine mog kraja vrville od ljudi.

Fuensanta de Martos je bila mnogo manja od sela moje majke, a ipak, tamo nije bilo žandarmerije osim jednog kaplara i dva žandara, koji su živeli bolje od nas jer su imali više prostora. Naša kasarna nije bila mnogo veća od njihove, ali je komanda naredila da se podignu pregradni zidovi, i još pregradnih zidova, pa su se sobe, ali i kancelarija, tamnice i prostorija za zastave sve više smanjivale. Tako su uspeli da u nju smeste osam porodica – od pet žandara, jednog kaplara, jednog narednika i jednog poručnika, koji je bio šef svima njima, kao i žandarima Los Viljaresa i Valdepenjasa de Haena, jer moje mesto, koje nije bilo ni najveće ni najvažnije u planinama, geografski je zauzimalo centralno mesto u čitavom okrugu.

U teoriji, don Salvador je bio važna ličnost i jedan od najviših vojnih autoriteta u Sijeri Sur, ali u Fuensanti ga nisu shvatali previše ozbiljno. Njegova žena je davala sebi na značaju, koristeći svaku priliku da stavi do znanja da njen muž nije žandar, već poručnik u kopnenoj vojsci i da je ovamo upućen da zavede red. Čim bude završio sa banditima, dodavala bi, vraćamo se u Malagu da živimo kao gospoda, u vili sa baštom i pogledom na more. Niko se nije usuđivao da joj se nasmeje u lice, ali njeni delirijumi nisu sprečili Tvrdovratog da krsti

njenog muža Mišlen, jer je bio nizak i zdepast, baš kao i lutka s reklame za gume. Sve sam to oduvek znao, ali dok nisam otišao u mamino selo, nisam shvatao da u mome ima jedan žandar na dvesta stanovnika, a ipak mi ni to nije pokvarilo radost što sam se vratio kući.

Kada sam sišao iz „ćurke”, bio sam gladan i pospan, umor mi se nakupio od višesatnog putovanja, ali primetio sam da je sneg prljav. Od blistavog savršenstva one beskonačne beline od koje sam se oprostio pre nekoliko dana, preživelo je jedva nekoliko tamnih mrlja, osuđenih da postanu blato kraj zidova okrenutih ka severu, gde sunce nikada nije sijalo. Sneg će pasti još par puta, ali je hladnoća polako popuštala, sa delikatnošću kojom nas nikada nije udostojila kada se vraćala, u korist leta koje je ispalo dugo, toplo i suvo. Dobro ga se sećam, kao što se sećam svih događaja u godini koja je započela onim što će dugo vremena biti najvažnije doba mog života. Kao da je to mogla da predoseti, ili možda da bih joj oprostio to što me je tako brzo suočila sa surovim paradoksima, ta 1947. godina spremila mi je darove pre nego što se izgubila u limbu kalendara.

Mraz nije čekao decembar, ali je moja majka čekala njega. Kada sam ušao u kuhinju, drhteći ne toliko od hladnoće koliko od zbunjenosti i zaprepašćenosti koja je usledila nakon njenog prvog naleta, zatekao sam je kako sedi pored šporeta, gundajući kao i obično, namrštena. Umotala se u stari ogrtač mog oca i nisam mogao da vidim šta radi, ali kada sam joj se približio, osmehnula mi se. U rukama je držala novu navlaku, dva preklopljena komada ćebeta, isečena na veličinu boce sode i ušivena po ivici vunanim koncem, veoma gustim, čvrstim šavovima. S jednog kraja je visilo okruglo parče, poput poklopca, sa opšivenom ušicom po meri za dugme koje je omogućavalo da se zatvori na dnu, kako bi se sačuvala toplota vrele vode bez opasnosti od opekotina.

– Vidi, je l' ti se sviđa? – majčin osmeh je postao veći, zablistavši i u njenim očima.

– Da, veoma je lepa – tek tada sam razumeo. – Je l' to za mene?

Kada sam video da klima glavom, osetio sam neku divlju radost koja je takođe bila i ponos, zahvalnost i iščekivanje sreće, nagoveštaj onoga što ću osetiti kad budem stigao u školu sa svojom flašom uvučenom u navlaku. Nisam mogao da nađem reči da iskažem tako složenu emociju i zato sam se bacio na nju, zagrlio je svom snagom i poljubio je toliko puta da sam zamalo prevrnuo stolicu sa sve nama dvoma na njoj.

– Pusti me, Nino, pašćemo! – nasmejala se.

– Hvala ti, majko – konačno sam uspeo da kažem. Hvala, hvala, milion puta hvala...

– Ne treba da mi zahvaljuješ. Puniš deset godina u januaru, zar ne? Ti si stariji i mnogo odgovorniji od svoje sestre, a ja sam joj to napravila kad je bila tvojih godina, tako da... Ali moraš mi obećati da ćeš je čuvati. Ne gubi je iz vida, ne ostavljaj je bilo gde kad se budeš igrao i ne stavlja je tamo odakle može da padne. Ako je pokvariš ili ti je ukradu, nećeš dobiti drugu do sledeće godine. Flaše koštaju, to znaš.

– Ne brini, majko, dobro ću je čuvati. Gde je?

– Još je nisam kupila, nisam stigla ni da završim navlaku. Nisam napravila rupicu, niti sam prišila dugme, ali ako hoćeš, večeras možeš da je probaš. A zasad kad kreneš u školu...

Pokazala je glavom na kamin, a ja sam poslednji put, bez negodovanja i nostalgije, pogledao u ravni, crni kamen koji je potvrdio kraj mog pravog detinjstva.

– Ne, ne treba. Danas sigurno nije tako hladno.

U školi u mojoj varošici, poznavali smo samo dve grupe dece, mlađe i starije, koji su bili klasifikovani po potpuno drugačijem kriterijumu od onog koji je koristio don Eusebio kako bi nas podelio na razrede i odeljenja. Kamenje i flaše – to je bio vrhovni zakon koji je vladao različitim uzrastima, gradama ili znanjima. Mlađi su bili svi oni koji su izlazeći iz kuće pritiskali obema rukama na svoja prsa vreli kamen, umotan u krpe. Stariji su pak zasluživali poverenje da poseduju flašu

sode napunjenu ključalom vodom, koju je navlaka, napravljena u kućnoj radinosti od restlova debelog čebeta, omekšalog upotrebom, pretvarala u veoma prijatan izvor toplote. Boce su zadržavale temperaturu mnogo duže od kamenja, a za školskom klupom prijalo je staviti ih na noge, kotrljati gore-dole ili spustiti ih na pod i pridržavati člancima. Video sam to mnogo puta, dok sam bezuspešno pokušavao da izvučem toplotu iz jedva mlakog kamena koji sam svakog popodneva iznova donosio kući da bi ga majka odmotala, vratila pokraj vatre i ponovo umotala u trake od starih čaršava, kako bi mi ga dala u trenutku kad me je slala u krevet, drugo mesto gde su se stariji razlikovali od mlađih po zakonu kamena i flaše.

Tog dana sam bio toliko uzbuđen zbog potencijalne promene kategorije da sam izašao iz kuće s rukama u džepovima, a nije mi čak bilo hladno ni u školi, iako je don Eusebio smatrao da je došlo vreme da se upali jedina mala peć koju smo imali, kako bi seo pored nje nakon napomene, po običaju, da ne pomislimo ništa loše, jer nije on sebičan, nego mora zbog svojih kostiju, koje su nagoveštavale starost svojom rešenošću da se nikako ne ugrelu. I te noći, prvi put u svom životu, bio sam srećan što sam napustio raj kuhinje, koju je majka naučila da zagreva kombinujući ognjište sa žarom šporeta i mangala, kojim je baratala bolje nego bilo ko, jer sam imao svoju novu flašu među rukama. Napunila ju je levkom, ugurala čep koji je otac istesao svojim nožem da savršeno pristaje i zapečatila spoj vrteći ga ispod upaljene sveće. Kada je vosak postao beo i čvrst oko grla, stavila je bocu u navlaku, zakopčala je, pružila mi, a ja sam je skoro ispustio na pod, pošto je bila toliko vrela; stavio sam je među čaršave pre nego što sam se svukao, a kada sam joj se pridružio, ceo krevet je bio topao.

Pa ipak, te noći nisam mogao da zaspim. Možda su to bili živci, novina zbog toga što nisam osećao ledeni krik svojih stopala, možda je to bila sudbina, ali kada su moji roditelji ustali od stola, još sam bio budan. Čuo sam kako su ugasili svetlo, kako su zatvorili vrata i ušli u svoju sobu, pored moje,

jer su toliko puta pomerili pregrade da su zidovi kasarne bili veoma tanki, porozni poput suđera i nisu umeli da čuvaju tajne. Tako sam saznao da je moja majka legla u krevet obučena i slušao sam redom konfuzne instrukcije koje je moj otac pomirljivo izvršavao, pre nego što je rekao nešto što nije trebalo da čujem.

– Hajde, Antonino, lezi na leđa da te zagrlim... Ne, ne tako, čoveče. Tako, odlično... Neverovatno, dragi moj, blago tebi, ti si kao peć, sad stopala... Ne, savij kolena...

– Jao! Stopala su ti led, Mercedes.

– Pa naravno. Da nisu, šta misliš što bih radila ovoliko gimnastiku. Sačekaj malo, čoveče... Dobro, počecu da se skidam.

– Bilo je krajnje vreme.

– Šta hoćeš? Jako mi je teško, Antonino, ja sam iz Almerije, to znaš, ako ti smeta, trebalo je ranije da razmišljaš o tome.

– I, je l' mogu sad da ugasm svetlo?

– Aha, ugasi, da.

U tišini koja je usledila, moj krevet je počeo da postaje mekši, paperjastiji i osećao sam da tonem u njega kao da mi je telo ispunjeno toplom, ružičastom penom. Moje oči, spolja zatvorene, počele su da se sklapaju i iznutra, ali pre nego što su se potpuno sklopile, otac je ponovo progovorio, a ja sam ga opet slušao.

– Mercedes – bio je potpuno budan.

– Molim? – odgovorila je tihim i sporim glasom, izbavljanim iz sna.

– Zabrinut sam za Nina – od tog trenutka niko od nas troje nije mogao da zaspi.

– Za Nina? Zašto? Don Eusebio kaže da mu škola ide jako dobro.

– Ne, on jeste pametan i bistar dečak, to znam. Ali slabo raste.

– Još će rasti.

– A možda i neće. I ono što me plaši je... Ako ovako nastavi, neće dovoljno porasti, Mercedes. A ako ne poraste dovoljno, neće moći da uđe u Korpus.

– Ali šta to pričaš, Antonino? Podsećam te da tvoj sin ima samo devet godina.

– Pa šta? Bolje sprečiti nego lečiti, zar ne? Ako, kad poraste, bude imao preko metar i šezdeset, može da bude žandar, ali ako ne bude porastao... Zato sam mislio da je najbolje da nauči da kuca na mašini.

– Šta?

– Da kuca na mašini, Mercedes, i posle nek uči francuski, pa kad završi školu... Ne znam, računovodstvo ili tako nešto. Tako će moći da polaže državni ispit za sekretara opštine ili za kancelarijskog radnika u Pokrajinskom veću. Ako je nizak ali pametan, čak i ako ne stasa dovoljno, niko mu se neće smejeti i moći će da živi bolje od mene, zar ne?

– Vidi, Antonino, ne znam ko ti je te ideje ubacio u glavu, ali da ti kažem...

– Nemoj ništa da mi kažeš, Mercedes. Poslušaj me i nemoj da mi daješ savete.

Odsečna, jetka rečenica, kojom je moj otac stavljao tačku na sve rasprave, uspostavila je u njihovoj spavaćoj sobi tišinu, kojoj je pak dugo trebalo da osvoji moju unutrašnjost, pritisnutu pregršti gorko-slatkih i kontradiktornih ideja, hladnoćom lisica vezanih za moju levu ruku i, malo dalje, disanjem crnomanjastog suvonjavog čoveka, prljavog i ranjenog, s tragom sasušene krvi na čelu i burmom taze mladoženje na desnoj ruci.

U lošim vremenima deca brzo rastu. Vreme mog detinjstva bilo je najgore i meni je sa devet godina bilo vrlo jasno da ne želim da budem žandar, da ne želim ponovo da putujem vezan liscama za zatvorenika, da ne želim da živim u kasarni, da ne želim da zastrašujem ljude, znajući da će pljunuti na zemlju čim im okrenem leđa, ni da mi se ulizuju sudije i apotekari, ni da se ja ulizujem don Hustinu i gradonačelniku niti da trpim

bahatost nekog drskog i nakrivo nasadenog narednika, a da ne govorimo o tome da moja žena bude primorana da trpi nadmenost supruge debelog poručnika kome smrde noge. Nisam želeo da budem žandar, nisam hteo da delim jedan jedini klozet sa guzicama drugih sedam porodica, ni da hapsim svoje komšije, ni da ih vodim vezane lisicama ulicom niti da sledećeg dana pitam svoju decu kako je bilo u školi i slušam kako me lažu da je dobro, odlično.

Sa devet godina želeo sam da vozim trkačke automobile, da se preselim u Granadu ili Madrid, a ako to ne bi moglo, da živim kao Pepe Portugalac – da imam malu kuću, u podnožju planine, baštu, jednog konja, malo stoke, nekoliko prijatelja i da budem daleko, daleko od varoši, daleko od poručnika i njegove žene, daleko od gradonačelnika i don Hustina, daleko od službenika suda i apotekara, daleko, da mogu da se popnem u planinu, pecam pastrmke i berem pečurke usred bela dana i kad mi se prohte, da se ne vraćam kući u zoru, okovan krutim slojem leda, sa slanom na brkovima i spiskom psovki na usnama, ili da se ne vratim uopšte. To sam želeo, a opet, nikada mi nije palo na pamet da neću imati priliku da izaberem da ne budem žandar.

Romero, očev kolega, bio je sin žandara. Sancís, narednik koji je trebalo da ostane na čelu postaje kada se Mišlen vrati u Malagu i koji mi se uopšte nije dopadao, jer je bio grubijan koji je uživao da preti ljudima nekažnjeno, što mu je omogućavala prošlost ratnog heroja, takođe je odrastao u kasarni. Isto je važilo i za Kura, koji je imao samo dvadeset dve godine i koji me je, budući da je imao višak prostora pošto se još nije oženio, pustio da učim u njegovom domu, koji se nalazio do našeg, u vidu tri sobe. Ali priča mog oca je bila drugačija.

On se rodio u Valdepenjasu de Haenu, veoma blizu Fuen-sante de Martos, i nije se pomerio odatle sve dok nije došlo vreme da služi vojsku u Melilji. Tada je počeo da se dopisuje sa sestrom drugog regruta, koji se zvao skoro isto kao i on, Antonio, a kojoj se u početku dopao zbog nespornazuma. Ona